

Ekonomka Ilona Švihlíková ukazuje, proč českým politikům vadí potravinová soběstačnost ČR a jak velmi je pod palbou zahraničních zájmů

- CZ24 News | 16. dubna 2021

ČESKO: Ekonomka Ilona Švihlíková ukazuje, proč českým politikům vadí potravinová soběstačnost a co vlastně tento pojem opravdu znamená.

Jak se dalo očekávat, zákon podporující zastoupení českých potravin v zahraničních řetězcích neprošel. Z projevů opozičních poslanců kromě naprosté neznalosti problematiky, čísla skutečná, ryzí nenávisť vůči této zemi. Kampaň Prouzy a spol. směřující na strašení zdražením potravin byla očividně úspěšná, zahraniční zájmy si u nás rozvracet nedáme!

Pojďme se nejprve podívat na to, co vlastně ta potravinová soběstačnost, k níž měl navrhovaný a destruktivně arogantním Senátem smetený zákon přispět. Míru ignorance tématu zesiluje to, kolik „ekonomů“ se domnívá, že potravinová soběstačnost znamená automaticky autarkii, tedy uzavřenou ekonomiku, která nic nevyveze, nic nedoveze, což by vedlo k tragédii, že by se nedala koupit avokáda.

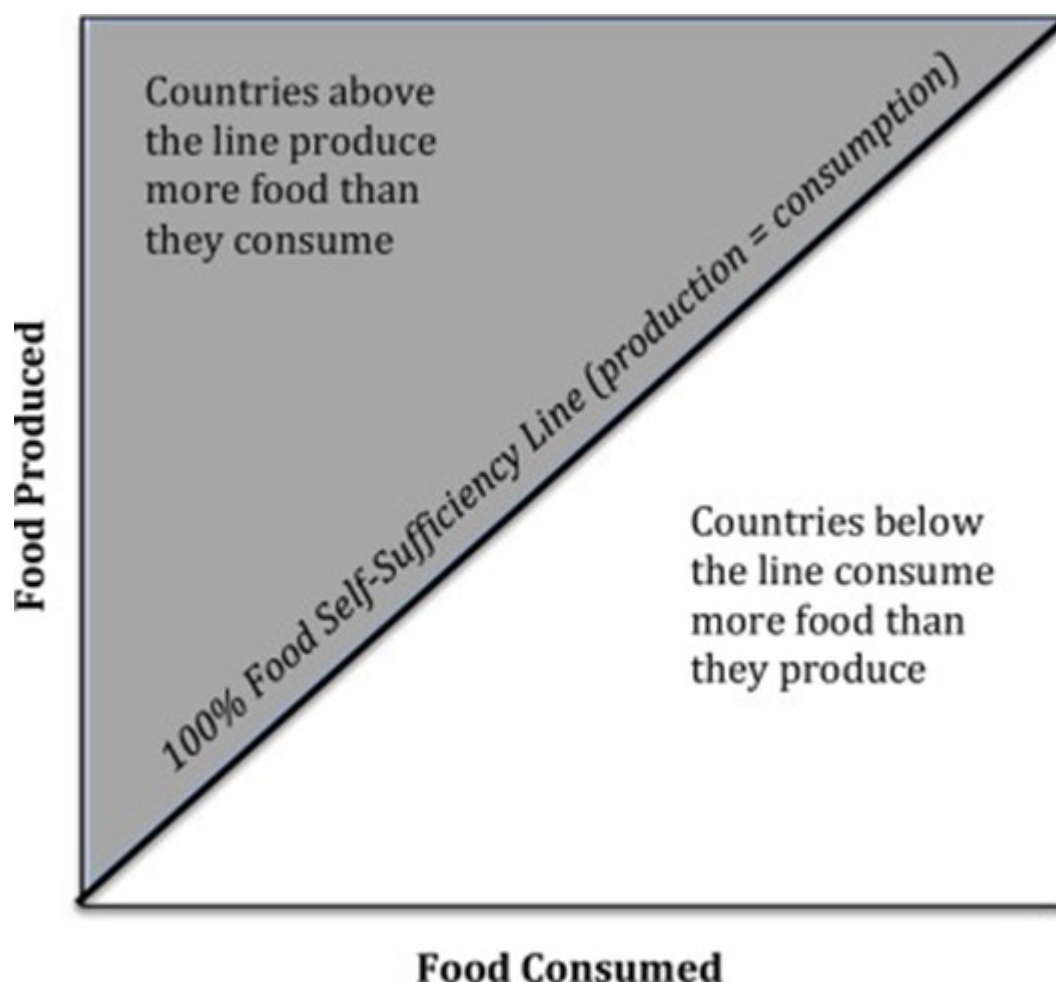
Klasická definice říká, že potravinová soběstačnost ukazuje na rozsah, v němž může země uspokojit

své potravinové potřeby z domácí produkce. [FAO](#) čili Organizace pro výživu a zemědělství přitom bere v úvahu mezinárodní obchod a pracuje s tzv. „self-sufficiency ratio“ (míra soběstačnosti), přičemž vzoreček vypadá stručně takto:

$$\text{výroba} \times 100 / (\text{výroba} + \text{import} - \text{export})$$

Již základní definice autoritativní instituce, jakou FAO je, tedy ukazuje, že autarkní úvahy jsou zcela mylné. Tento princip lze použít i u jednotlivých plodin.

Obrázek dle FAO

Potravinová soběstačnost tedy není spojena se zcela uzavřenou ekonomikou. Neznamená, že země s potravinami neobchoduje. Koncept není zdaleka tak černobílý, jak tvrdí jeho kritici, kteří ho vlastně staví na bázi ekonomické úvah („racionálně“ dovezu potraviny) X politické úvahy (a zastánci koncepce potravinové soběstačnosti budou okamžitě označeni za odporné nacionalisty, kteří odmítají blaho ze Španělska dovezených rajčat).

Kritici také často zaměňují cíl a nástroje, jak toho cíle dosáhnout – což je právě v souvislosti s návrhem zákona (jakkoliv byl nedokonalý) klíčové. Pro pořádek ještě uvedme, že potravinová bezpečnost je jiný koncept, neboť se nekoncentruje na domácí trh (a proto tolik konvenuje liberálům).

Historický pohled nám objasní, že podpora konceptu potravinové soběstačnosti se odehrávala ve vlnách. Zatímco byl populární až do 70. let, od 80. let (nikoliv náhodou s růstem vlivu neoliberalismu) upadá v nemilost. Neoliberální politika je esenciálně o spoléhání se na „efektivní“ zahraniční trhy. Vznik WTO, Světové obchodní organizace, byl provázen velmi zajímavými názory na

zemědělství, například byly zcela ignorovány asymetrie mezi zeměmi, zejména vysoké dotace tohoto sektoru vyspělými zeměmi. Tento problém se ovšem vrátil jako bumerang ve vyjednávání tzv. kola Dauhá, kde právě přístup na trhy v oblasti zemědělských komodit se stal jedním z témat, kvůli kterým se celá WTO ocitla v hluboké krizi.

Zájem o potravinovou soběstačnost byl oživen v souvislosti s potravinovou krizí 2007/2008, nyní kvůli pandemii opět zájem o koncept růstu. Samozřejmě najdeme země, které se navzdory masivní kritice nikdy ideje potravinové soběstačnosti nevzdaly (Čína, Indie, Jižní Korea).

Odpůrci potravinové soběstačnosti jsou tedy povětšinou zastánci neoliberální globalizace. Globální potravinový systém je pro ně symbolem efektivity. Jenže, podobně jako u komplexních výrobních řetězců, i zde vidíme, co mohou napáchat faktory jako je omezení dopravy, obchodu, války nebo pandemie. Kritici potravinové soběstačnosti rádi hovoří o „volném trhu“ (zde je opět vidět dobře vazba na neoliberální myšlení). Volné trhy u zemědělství jsou skutečně pozoruhodná konstrukce. Vyspělé země tento sektor vesměs masivně dotují (protože uznávají jeho specifickou a strategickou významnost), v rámci EU samotné je patrné, do jaké míry je trh oligopolizován (viz zpracování vepřového masa). Navíc je potřeba zdůraznit, že kromě evropského systému dotací, některé země poskytují národní dotace, které nejsou často na první pohled vidět – například zemědělci neplatí sociální pojištění atd. Volný trh je tedy v realu naprostá fikce.

Povšimněte si také, že odpůrci potravinové soběstačnosti používají velmi silný slovník (nesmysl, cesta k hladomoru) a strašení (všechno zdraží!). Jejich pozice je taková, že už předem vylučuje jakoukoliv debatu – není divu, protože neoliberálové toto téma prostě chtějí shodit ze stolu. Realita indikuje, že se právě z jejich strany jedná o ideologické argumenty, za nimiž prostě stojí mocné zahraniční zájmy (v našem případně jak zahraničních řetězců, neboť jsme si na počátku 90. let nechali zničit a zahraničím převzít maloobchodní síť), tak i zahraničních výrobců.

Klíčová je odolnost potravinového systému jako celku, strategickým, bezpečnostním úvahám odpovídá cíl mít pokryté vlastní potřeby bez ohledu na externí okolnosti. Soběstačnost může tedy zvyšovat bezpečnost celého potravinového systému, jak právě pandemie a narušení výrobních řetězců dobře indikují. Soběstačnost, a to je potřeba zdůraznit pro další argumentaci, je o domácích kapacitách a jejich rozvoji. Klíčová je přidaná hodnota, a už jsme u problému, který se jak červená nit táhne celou českou ekonomikou.

Ti, kteří odmítají potravinovou soběstačnost, jsou ti stejní, kteří si tak libují v levné práci, v podřízeném nedůstojném postavení českých pracovníků vůči zahraničním korporacím.

Soběstačnost, respektive cesta k ní (neboli oslabení nesoběstačnosti), může demonstrovat, že decentralizovaný systém je odolnější, než je závislost na několika málo světových dodavatelích. Kromě toho soběstačnost má i své ekologické aspekty (omezení dopravy na velké vzdálenosti, konzumace místních potravin), zdravotních (konzumujeme to, co je pro nás přirozená součást stravy). Soběstačnost je součástí konceptu lokální ekonomiky (udržení lidí a zdrojů v lokalitě).

Pro mě osobně je soběstačnost a cesta k ní především vyjádřením odpovědnosti – vůči půdě, vůči krajině, vůči tradici (a chcete-li, i když to možná zní pateticky, vůči vlasti a vůči odkazu předků).

K soběstačnosti ale nevede jen cesta přes zákony (zejména pokud v cestě stojí permanentně škodící Senát). Soběstačnost umožňují výrobní metody, které nejsou závislé na externích faktorech, tedy nové způsoby zemědělství, jako třeba vertikální farmaření, nebo aquaponie.

Jistě jsou možné i obchodní restrikce (jako vidíme v Rusku, kterému uvalení sankcí a protisankcí pomohlo dosáhnout potravinové soběstačnosti). V rámci EU toto možné není. Jenže, jak už jsme

v *Argumentu* také psali, řada zemí disponuje „soft“ mechanismy, které dokáží dovoz zahraničního zboží pěkně zneprjemnit. Někteří zemědělci se mohou podělit o historky týkající se pokusu vyvézt jahody do Rakouska. Sháněli různá potvrzení tak dlouho, až museli nakonec jahody odvézt, protože by se zkazily. Ale oficiálně žádné překážky volného obchodu samozřejmě neexistují, že...

K dalším možnostem patří podpora spotřebitele (jeho informovanost, přehledné a transparentní značení výrobků). Tato podpora ale má své meze. Spotřebitelé, vzhledem k deformacím daným dotacemi, bohužel vůbec nemají tušení, jaká je reálná cena potravin (a čím dál menší ponětí, jak potraviny vlastně „vznikají“). V zemi, která navíc i vinou vládních politik směřuje znovu ke mzdové divergenci, stále hraje velkou roli cena – extrémně velká ve srovnání se zeměmi vyspělejšími.

Osobně si myslím, že je potřeba se podívat na politiku řetězců. Zemědělec je totiž „zcela na konci“ výrobního řetězce, a tak v nejslabší pozici. Nemylme se, farmářské trhy jsou roztomilá věc, ale je to malý doplněk, který pozici zahraničních řetězců nijak neohrožuje. Podobně je to s prodejem ze dvora dalšími formami. Pro městského liberála je takový trh na Náplavce sice „cool“, jenže ekonomický dopad je naprosto minimální. Je tedy potřeba prozkoumat politiku řetězců, jejich praktiky vůči zemědělcům. Je to snad v pořádku, když vykupují brambory za 2,50 Kč za kilo a prodávají za 20 Kč?

Jako makroekonom samozřejmě ideální řešení vidím ve vytvoření „kontrastruktury“ proti řetězcům. Neboli vytvoření národního řetězce, ideálně na družstevní bázi, který by pokrýval zpracování až k odbytí.

Kdo je proti soběstačnosti, víme. Politici odkryli karty možná více než by jim samotným bylo milé a ukázali, komu jsou loajální.

Zastánců potravinové soběstačnosti není málo, a dopady pandemie jejich argumentům dodají další důraz. Téma takřikajíc leží na ulici, zvedne ho nějaká politická síla? Nebo to bude muset jít, jako tak často v této zemi, zdola?

Čtenářům doporučujeme záznam z konference o potravinové soběstačnosti, který najdete [zde](#).

Zdroj: <http://casopisargument.cz>